

Leden van het congres, die mededeelingen wenschen te doen, worden verzocht zich aan te melden bij den Algemeenen Secretaris van het comité, Prof. ERNESTO PESTALOZZA te Florence (60 via Alfani) vóór 31 Mei a. s.

Op verzoek van het comité heb ik de eer belangstellenden uit te noodigen aan dit congres deel te nemen en tevens te berichten, dat aan hen, die zich bij mij aanmelden, een voorloopig programma zal worden toegezonden.

Prof. PESTALOZZA eindigt den brief waarin hij mijn medewerking inroept, als volgt: „Ce serait pour nous la plus grande joie de pouvoir rendre aux „collègues hollandais une petite partie des courtoisies qu'ils nous ont prodigué pendant notre inoubliable séjour à Amsterdam”.

De Nederlandsche deelnemers kunnen derhalve van een hartelijke ontvangst verzekerd zijn.

Amsterdam, Januari 1902.

MENDES DE LEON.

INGEZONDEN.

Hooggeachte Redactie!

Mag ik U naar aanleiding van het antwoord van den Heer HAENTJENS nog plaatsing verzoeken voor het onderstaande, want de Heer HAENTJENS schijnt de bedoeling van mijn ingezonden stukje niet begrepen te hebben, daar hij aangeeft, dat het cardinale punt van verschil tusschen ons zetelt in het al of niet behandelen van patiënten in een sanatorium. Dit is het niet, doch uitsluitend het feit, dat de Heer HAENTJENS telkens en telkens en op zeer apodictische wijze wetenschappelijke gewaagdheden debiteert in populaire en wetenschappelijke geschriften en van die gelegenheden gebruik maakt, om op niet zeer bescheiden wijze, andere behandelingswijzen of bijzondere klimaten aan te vallen.

Prof. NOLEN drukt dit zeer zachtzinnig uit op blz. 1042, jaargang 1901, Dl. II, van dit *Tijdschrift*, door te zeggen, dat de Heer HAENTJENS in zijn boekje „slechts persoonlijke opvattingen verkondigt, die nog niet de beteekenis van „waarheden hebben”. De Heer HAENTJENS schreef onlangs in een referaat, dat de Kurorte de besmetting met tuberculose in de hand werken en dat men daar niet veel meer doet dan pret maken! Dit is, wat Davos betreft, in strijd met de ervaring en met de door mij gepubliceerde cijfers. Op mijn vraag aan den Heer HAENTJENS zijn beschuldigingen te bewijzen, antwoordt hij nu, door te zeggen, dat hij *geloof*t met MOSLER, dat een patiënt meer gebaat is door behandeling in eigen land, enz. enz., wat geen antwoord op mijn vraag is. Ook verder komt geen spoor van bewijs voor zijn krasse bewering, slechts eenige niet ter zake doende citaten. Zijn antwoord ontwijkt mijn beslist en duidelijk gestelde vraag, om te bewijzen wat hij zegt.

De Heer HAENTJENS vergeet ook telkens, dat er vele patiënten zijn, die niet in een Sanatorium kunnen, behoeven of behooren behandeld te worden en dat er waarschijnlijk steeds meer patiënten buiten de sanatoria zullen zijn

dan er in. Deze zieken moeten ook behandeld worden en de Heer HAENTJENS heeft noch het gezag, noch het recht deze wijze van behandeling voortdurend op heftige wijze aan te vallen. Het is trouwens niet de naam, die een inrichting tot sanatorium stempelt, doch de leiding, de wijze van behandeling, de gang van zaken en deze kunnen ook buiten de sanatoria goed zijn of in sanatoria onvoldoende. Het zij mij vergund, door enkele voorbeelden aan te toonen, dat mijn meening juist is, dat de Heer HAENTJENS in zijn wetenschappelijke en populaire geschriften nog al gewaagd is en herhaaldelijk onjuistheden of onbewezen opvattingen als feiten verkondigt.

1°. In het jaarverslag van den Heer HAENTJENS staat vermeld, dat „laryngitis tuberculosa tot de meest hatelijke en incurabele complicaties behoort”. Dit is meer dan gewaagd, het is onjuist, wat men niet verwachten zou van iemand die speciaal longtuberculose behandelt, want is niet de larynx het voorportaal van de longen en moet de studie bij longtuberculose dan niet hooger gaan dan de bifurcatie van de trachea? SCHMIDT (die als beroemd laryngoloog wel veel zware gevallen zal behandelen) zegt in zijn bekend handboek, dat hij tot 1892 ongeveer 20 pCt. laryngituberculose geneest. Sedert dien tijd zijn de cijfers van genezing nog hooger, wellicht ongeveer 30 pCt. Mag de Heer HAENTJENS dit incurabel noemen?

2°. (Jaarverslag, blz. 7) „Niemand gelooft tegenwoordig meer aan den invloed van de hooge ligging van een sanatorium zonder meer; de bergen geven geen mystieke of magische plotselinge vermeerdering van roode bloedlichaampjes, enz., enz.”. Mag ik er aan herinneren, dat menschen als EHRlich, EICHHORST, TURBAN, EGGER, enz. deze vermeerdering wel degelijk aannemen, en dat TURBAN in zijn handboek, de „meening” van HAENTJENS noemt „ein „nur durch unvollkommene Beherrschung der schwierigen Untersuchungs-technik erklärbarer Irrthum”. De Heer HAENTJENS meent zulke menschen, (om met KLEIST te spreken) „deren nächtliche Lampe den ganzen Erdball „erleuchtet” zoo maar even als „niemand” te mogen betitelen! Het zou de GÉNESTET in de war gebracht hebben! Ten overvloede zij opgemerkt, dat de onderzoekers in het hooggebergte de laatste jaren voor bloedonderzoek van den Schlitzkammer van MEISSEN gebruik gemaakt hebben. De Heer HAENTJENS heeft blijkbaar hierover geschreven zonder op de hoogte te zijn van de allervoornaamste literatuur op dit gebied (EGGER, TURBAN, EHRlich, LAZARUS, LEUCH, KÜNDIG, RÖMISCH, VIAULT, JAQUET, SUTER, SOKOLOWSKI, KARCHER, enz.). Ik acht mij niet geroepen, door citaten enz., het onjuiste van de meening des Heeren HAENTJENS aan te toonen, waarvoor het hier ook niet de plaats is. Ook deze quaestie is met een groot woord niet beslist!

3°. „De opwekkende invloed op de stofwisseling, die de berglucht zeer zeker verschafft, is in even groote mate eigen aan onze Veluwsche lucht”, enz. (Jaarverslag, blz. 7). Is de Heer HAENTJENS ooit in het gebergte geweest en hoe lang dan toch wel, dat hij zóó beslist over zijn werking durft spreken?

4°. Onder de rubriek „Wetenschap” (s. v. v.) van het weekblad *De Amsterdammer* schrijft de Heer HAENTJENS (April 1900): „Dit „Zuiden” dan, waarvan men voorheen zoo hoog opgaf, heeft tegenwoordig wel algemeen afgedaan, als geschikte plaats tot genezing van tuberculose, want eenerzijds is het gebleken, dat beginnende longaanandoeningen er sneller een slechten keer

nemen, anderzijds neemt het gevaar voor besmetting met tuberculosevirus er toe tengevolge van de vrije pensions, enz.". Er behoort zekere vrijmoedigheid toe dergelijke lichtvaardige uitingen, zonder zweem van bewijs, in een courant te schrijven! Ondergeteekende ontving indertijd voor beginnende longtuberculose van Prof. PEL den raad naar het Zuiden te gaan, een raad, waarvoor hij nog steeds zeer dankbaar is. Prof. PEL wist toen zeker nog niet dat het gebleken is, dat beginnende longaandoeningen daar sneller een slechten keer nemen; het moet echter erkend worden, dat de Heer HAENTJENS toen nog niet zijn climatotherapeutische ervaringen ten beste had gegeven. Wegens het verhoogde infectie-gevaar en het ongunstige verloop kan nu niemand meer een patiënt naar het Zuiden zenden, want niemand minder dan de Heer HAENTJENS, die op het oogenblik, dat hij dit schreef, al bijna twee maanden een Sanatorium op de Hollandsche heide had, zegt dat het Zuiden „afgedaan" heeft!

5°. Ten laatste herinner ik aan het populaire werkje *Tuberculose* van den Heer HAENTJENS, dat door Prof. NOLEN gerefereerd is en „niet zonder een weinigje ergernis" gelezen werd. Ik kan verklaren, dat Prof. NOLEN deze ergernis met vele medici deelt.

Hoe de Heer HAENTJENS in dat boekje te velde trekt tegen kreosoot, „vieze" levertraan, codeïne, eieren, koffie, enz., Prof. NOLEN heeft het reeds gebrandmerkt en eveneens zijn verbazing uitgedrukt, dat de Heer HAENTJENS zulke vragen in een populair geschriftje, met een stoute verzekering oplost! Doch niet in de wetenschappelijke boutades op zich zelf steekt het gevaar van het boekje, maar in het feit, dat de Heer HAENTJENS in een boekje, dat hij voor patiënten schrijft, door zijn uitingen het prestige van den huisarts op onverantwoordelijke wijze aanvalt. Want in een boekje, dat voor patiënten bestemd is, behooren geen adviezen over therapie en eerst recht niet als deze op een afbrekende en minachtende wijze gegeven worden zooals de Heer HAENTJENS doet. De taak van den huisarts is, vooral bij de behandeling van ernstige borstlijders, al moeilijk genoeg. Als de Heer HAENTJENS door zijn boekje het vertrouwen van den lijder in zijn medicus en diens behandeling ondermijnt, doet hij den lijder geen dienst en verzwaart de moeilijke taak van den huisdokter. De basis van alle geneeskunde, zoowel als van alle geneeskunst, moet zijn en blijven de behandeling van den vertrouwden huisdokter; het lichtvaardig aanvallen of bemoeilijken van diens positie of diens behandelingswijze is een zeer te betreuren feit.

En nu genoeg: „al duurden uw gedult, nu loopt 't papier ten ende". Wil de Heer HAENTJENS wetenschappelijke gewaagdheden debiteeren, laat hij het dan uitsluitend doen in wetenschappelijke tijdschriften; hij zal dan naar zijn werken beoordeeld worden en wellicht nu en dan (de summatie van prikkels!) gewezen worden op het feit, dat niet iedere meening recht heeft in een wetenschappelijk tijdschrift verkondigd te worden en dat competentie, op welk gebied ook, niet bewezen wordt door beoordeelen of veroordeelen, maar alleen door juist oordeelen.

Wat climatologie en vooral het hooggebergte betreft, moet ik opmerken, dat de Heer HAENTJENS voorloopig nog niet het bewijs heeft gegeven, dat hij op dit gebied een eigen oordeel mag hebben, wel van het tegendeel.